

Докази і доказування в адміністративному судочинстві: основні поняття інституту доказів, види доказів в адміністративному судочинстві, особливості засобів доказування, порівняння з іншими видами судочинства, актуальна судова практика

Такі основні поняття інституту доказового права як докази та доказування - це завжди складна система, оскільки правовий інститут доказів і доказування є невід'ємною складовою внутрішньої системи процесуального права, що визначається сукупністю норм конкретної галузі права.

Ці норми у свою чергу регулюють:

- предмет і межі доказування;
- обсяг процесуальних повноважень суб'єктів доказування;
- умови належності, допустимості, достовірності та достатності доказів;
- види та джерела їх походження; — особливості процесуального порядку отримання, дослідження й оцінки змісту;
- процесуальної форми доказів.

Також слід враховувати провідну роль доказів і доказуванні у здійсненні правосуддя, захисті порушених прав та вирішенні спорів з метою утвердження і забезпечення прав і свобод людини на засадах верховенства права. Саме це є головним обов'язком держави і органів правосуддя.

Отже, процесуальне адміністративне право у межах своїх завдань і компетентностей забезпечує виконання вказаних вище цілей засобами адміністративного судочинства. При цьому при здійсненні судових проваджень забезпечується належна процедура доказування, тобто пізнавальна, розумова (логічна) діяльність в межах процесуальних правових норм, регламентованих КАС України. Ця діяльність здійснюється судом та особами, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, представники сторін і третіх осіб), тобто суб'єктами доказування, з метою встановлення всіх обставин справи для визначення юридичних фактів, якими буде правильно вирішено публічно-правовий спір.

При всьому цьому слід мати на увазі таке – доказування в адміністративному судочинстві на науковому рівні є доволі малодослідженим, переважно є частиною загального підходу до наукового обґрунтування відповідних приписів КАС України. Це дає простір для науки, проте ускладнює практичні застосування норм процесуального права. Відповідно, велике значення надається правовим позиціям Верховного Суду з питань доказів та доказування в адміністративних справах.

ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

- ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ІНСТИТУТУ ДОКАЗІВ**
- ВИДИ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ**
- ОСОБЛИВОСТІ ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ**
- ПОРІВНЯННЯ З ІНШИМИ ВИДАМИ СУДОЧИНСТВА**
- АКТУАЛЬНА СУДОВА ПРАКТИКА**

Під загальною редакцією *Петкова Валерія Петровича*
доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України

Укладачі:

Гудима В.В., Дрофич Ю.В., Іванов І.Є., Козяр Р.Я., Копотун І.М., Макарова Т.П., Микитюк М.А., Пасіка С.П., Петков В.П., Скриньковський Р.М., Хилько Л.І., Хмиз М.В., Ховпун О.С., Шамрай Б.М.

Д 63 Докази і доказування в адміністративному судочинстві: основні поняття інституту доказів, види доказів в адміністративному судочинстві, особливості засобів доказування, порівняння з іншими видами судочинства, актуальна судова практика / Під заг. ред. Петкова В. П. — Київ: ВД «Професіонал», 2024. — 368 с.

ISBN 978-611-01-3030-1

Такі основні поняття інституту доказового права як докази та доказування - це завжди складна система, оскільки правовий інститут доказів і доказування є невід'ємною складовою внутрішньої системи процесуального права, що визначається сукупністю норм конкретної галузі права. Ці норми у свою чергу регулюють:

- предмет і межі доказування;
- обсяг процесуальних повноважень суб'єктів доказування;
- умови належності, допустимості, достовірності та достатності доказів;
- види та джерела їх походження;
- особливості процесуального порядку отримання, дослідження й оцінки змісту;
- процесуальної форми доказів.

Також слід враховувати провідну роль доказів і доказуванні у здійсненні правосуддя, захисті порушених прав та вирішенні спорів з метою утвердження і забезпечення прав і свобод людини на засадах верховенства права. Саме це є головним обов'язком держави і органів правосуддя.

Отже, процесуальне адміністративне право у межах своїх завдань і компетентностей забезпечує виконання вказаних вище цілей засобами адміністративного судочинства. При цьому при здійсненні судових проваджень забезпечується належна процедура доказування, тобто пізнавальна, розумова (логічна) діяльність в межах процесуальних правових норм, регламентованих КАС України. Ця діяльність здійснюється судом та особами, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, представники сторін і третіх осіб), тобто суб'єктами доказування, з метою встановлення всіх обставин справи для визначення юридичних фактів, якими буде правильно вирішено публічно-правовий спір.

При всьому цьому слід мати на увазі таке - доказування в адміністративному судочинстві на науковому рівні є доволі малодослідженим, переважно є частиною загального підходу до наукового обґрунтування відповідних приписів КАС України. Це дає простір для науки, проте ускладнює практичний застосування норм процесуального права. Відповідно, велике значення надається правовим позиціям Верховного Суду з питань доказів та доказування в адміністративних справах.

ВСТУП

Здавалося, що такі основні поняття інституту доказового права як докази та доказування на сучасному етапі розвитку національного права не мають якихось проблем або невизначеності, хіба що певних особливостей у залежності від виду судочинства.

Проте насправді це завжди складна система, оскільки правовий інститут доказів і доказування є невід'ємною складовою внутрішньої системи процесуального права, що визначається сукупністю норм конкретної галузі права. Ці норми у свою чергу регулюють:

- предмет і межі доказування;

- обсяг процесуальних повноважень суб'єктів доказування;

- умови належності, допустимості, достовірності та достатності доказів;

- види та джерела їх походження;

- особливості процесуального порядку отримання, дослідження й оцінки змісту;

- процесуальної форми доказів.

Враховуючи процесуальні особливості кожного судочинства (кримінального, цивільного, адміністративного, господарського), зрозуміло, що не приходиться очікувати однозначних і легких відповідей у такій складній побудові.

Також слід враховувати провідну роль доказів і доказуванні у здійсненні правосуддя, захисті порушених прав та вирішенні спорів з метою утвердження і забезпечення прав і свобод людини на засадах верховенства права. Саме це є головним обов'язком держави і органів правосуддя.

Отже, процесуальне адміністративне право у межах своїх завдань і компетентностей забезпечує виконання вказаних вище цілей засобами адміністративного судочинства. При цьому при здійсненні судових проваджень забезпечується належна процедура доказування, тобто пізнавальна, розумова (логічна) діяльність в межах процесуальних правових норм, регламентованих КАС України. Ця діяльність здійснюється судом та особами, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, представники сторін і третіх осіб), тобто суб'єктами доказування, з метою встановлення всіх обставин справи для визначення юридичних фактів, якими буде правильно вирішено публічно-правовий спір.

При всьому цьому слід мати на увазі таке – доказування в адміністративному судочинстві на науковому рівні є доволі малодослідженим, переважно є частиною загального підходу до наукового обґрунтування відповідних приписів КАС України. Це дає простір для науки, проте ускладнює практичні застосування норм процесуального права. Відповідно, велике значення надається правовим позиціям Верховного Суду з питань доказів та доказування в адміністративних справах.

Отже, докази і доказування в адміністративних справах відповідають загальній теорії доказування в судовому процесі, щоправда мають певні особливості. Зміст і обсяг доказування, види і кількість доказів в адміністративній справі залежать від предмета доказування. Тобто, на практиці конкретні види доказів обумовлюються видом адміністративної справи, яка перебуває у провадженні адміністративного суду.

Предмет доказування – це явища, обставини адміністративно-правового характеру (адміністративний акт, адміністративний розсуд, адміністративна процедура), висловлені в заявах, клопотаннях.

Особливістю сучасного адміністративного процесу є те, що доказування в адміністративній справі «урівноважене» дією двох принципів адміністративного судочинства. **Перший принцип** – змагальність сторін, він полягає в тому, що розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюється на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і доведенні перед судом їх переконливості (ч. 1 ст. 9 КАС України). **Другий принцип** – офіційне з'ясування всіх обставин у справі, за яким адміністративний суд вживає визначених законом заходів, необхідних для з'ясування всіх обставин у справі, зокрема щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи.

Видання розраховане перш за все для здобувачів юридичної освіти та їхніх викладачів, практикуючих правників, суддів, адвокатів, працівників та службовців державних органів та органів місцевого самоврядування.

ДОКАЗОВЕ ПРАВО ЯК ІНСТИТУЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ

Доказове право (або теорія доказів) є інститутом процесуального права, що вивчає поняття і зміст доказів і процесу доказування, джерела доказів, застосування науково-технічних засобів у процесі доказування.

Доказове право у практичній площині виступає методологічною основою правозастосовної діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду, адвокатів.

Процесуальні докази (докази в процесуальному праві) являють собою певну інформацію, яка зафіксована матеріальним чином, тобто будь-які фактичні дані (показники, відомості), що отримані у процесуально передбаченому порядку, на підставі яких встановлюється наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для вирішення судової справи.

Системою доказів називають сукупність передбачених процесуальним законом засобів доказування (джерел доказів), необхідних для встановлення об'єктивної істини в справі.

Для того, щоб певна інформація (фактичні дані, показники, відомості) **набувала процесуального статусу доказів**, необхідна відповідність її певним критеріям, певним умовам. Такі обов'язкові властивості інформації є власне **властивостями процесуальних доказів**, коли вони є невід'ємною складовою такої інформації. Тобто набір таких властивостей надає інформації якість процесуального доказу, а відсутність хоча б одного позбавляє інформацію доказової цінності. За усталеною традицією права процесуального такими **властивостями вважаються**:

- належність;
- допустимість;
- достовірність;
- достатність (для сукупності зібраних доказів).

Доказування – розумова і практична діяльність компетентних учасників процесуальних відносин, що полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для правильного вирішення справи.

Метою доказування є встановлення істини у конкретній справі і вирішення спору між сторонами.

Доказування включає в себе **дві невід’ємних складових**. З однієї сторони, це **діяльність суду та інших уповноважених осіб**, врегульована процесуальним законодавством (процесуальна форма), з іншої – **діяльність пізнавальна (розумова)**, що відповідає законам логіки.

У структурі доказування незмінно присутні і поєднуються пізнавальні (пошукові та інформаційні процеси), комунікативні (фіксація та забезпечення передачі фактичних даних у часі та просторі), засвідчувальні (закріплення, підтвердження достовірності фактичних даних) та обґрунтовуючі (використання доказів у встановленні істини) елементи.

Що стосується адміністративного процесу, то значна частина процесуальної діяльності учасників адміністративного судочинства безпосередньо пов’язана зі встановленням істини в адміністративному провадженні, доведенням та перевіркою фактичних обставин публічно-правового спору. Таку діяльність у доказовому праві прийнято називати доказуванням.

Така діяльність в адміністративному процесі являє собою виявлення, збирання, закріплення, перевірку та оцінку інформації про фактичні дані, на підставі яких суд, орган владних повноважень, уповноважена посадова особа встановлюють наявність або відсутність обставин, що мають значення для всебічного, повного й об’єктивного розгляду і вирішення адміністративної справи.

Під час розгляду та вирішення публічно-правового спору фактичні обставини справи встановлюються за допомогою чітко визначеного кола засобів доказування (джерел доказів). Їхній перелік регулюється нормативними актами, головню КУпАП та КАСУ.

Правові норми, що регулюють процес доказування, складають **інститут доказового права галузі адміністративного процесуального права**. Ці норми **об’єднані в систему**, до якої входять:

- норми, які регулюють поняття доказів та їх процесуальні джерела;
- норми, які регулюють предмет доказування;
- норми-принципи адміністративного процесу;
- норми, які передбачають обов’язки суб’єктів доказування і порядок вчинення процесуальних дій зі збирання, зберігання, забезпечення та оцінки доказів.

Більш докладно про це у наступних розділах цього видання.

ДОКАЗИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ

Поняття доказів в адміністративному судочинстві

Законодавче визначення поняття доказів в адміністративному судочинстві надане у ч. 1 ст. 72 КАС України, тобто «Доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи».

Підкреслюємо, це визначення є саме законодавче, воно має поточну практичну цінність, воно покладене у правозастосування, у діяльність учасників адміністративного провадження в конкретних адміністративних справах.

Слід зауважити, що практично ідентичні визначення поняття доказів нині існує й в таких процесуальних кодексах, як ЦПК, ГПК. Тут пояснення просте – всі три процесуальні кодекси в поточних редакціях створювалися в ході реформи правосуддя 2016-2017 рр., затверджувалися одним законом і понятійний апарат в цих кодексах певним чином уніфікований. Але навіть Кримінальний процесуальний кодекс у ст. 84 щодо поняття доказів використовує в принципі такий саме понятійний апарат.

Це доводить лише одне – усі галузі процесуального права в основі своєї базуються на спільних способах збирання, дослідження й оцінки доказів, мають схожі способи доказування і дефініції самих доказів; а зумовлюється це історичним походженням окремих сучасних видів судочинства з однієї прадавньої процедури вирішення спору, яка раніше не мала поділу на кримінальну, цивільну, господарську чи адміністративну.

Проте у пізнавальному плані значно цікавіше доктринальні визначення понять доказів, оскільки правова доктрина є цінним джерелом права і поточні дефініції певних нормативних понять можуть змінюватися під тиском наукових досліджень, накопичення фактів, аналізу практики і методичної доцільності.

Як вже було зауважено, загальна галузь доказів і доказування не така вже й досліджена у науковому сенсі, особливо в розумінні

адміністративного судочинства, яке у вітчизняних реаліях є доволі молодю процесуальною галуззю.

Таким чином досліджуючи поняття доказу, доцільно приділити вдумливу увагу таким тлумаченням цього правового терміну, які зустрічаються саме в науці адміністративного судочинства. Саме тут наявна доволі значна кількість підходів до його визначення, що визначає розвиток і формування такого важливого для процесуального права виду розумової і логічної діяльності.

Аналізуючи ці підходи науковців, можна визначити найбільше досліджені ознаки явища, що й формує визначення доказів у процесуальному праві, зокрема в адміністративному процесуальному. Що відповідно має значення також й для практичного судочинства.

Головним висновком такого аналізу слід вважати наукову думку, що визначення поняття «докази» посередництвом терміну «дані», є не зовсім вдалим. У зв'язку з цим вважається доцільним вироблення іншого уніфікованого підходу до формування поняття доказів в судочинстві, зокрема адміністративному.

Значне число науковців при цьому вважають за доцільне використовувати більш об'ємне, більш загальне поняття – «інформація». До таких правників можна віднести О.Авраменка, В.Миرونченка, Р.Кубійду, І.Бойка, Я.Калмикову, М.Мельника та інші.

Загальне тлумачення поняття «дані» визначає це як певні відомості, показники, які необхідні для ознайомлення із чимось, для характеристики чогось, для здійснення певних висновків. В цьому сенсі поняття «інформація» охоплює не тільки певні відомості чи показники, як такі, але містить їхні якісні характеристики. Наприклад інформація може розумітися не просто як набір даних, а разом із формою їх обробки, зберігання чи аналізу. Таким чином, виходячи із властивостей доказів, які визначаються у процесуальних кодексах, саме термін «інформація» більш доцільний для цих дефініцій.

Тобто, поняття «інформація» охоплює практично усі види доказів, які можуть визнаватися такими в адміністративному судочинстві, отже, необхідність і доцільність заміни терміну «дані» на термін «інформація» для визначення поняття доказів виглядає достатньо очевидною. Є інші аргументи – по суті своєї поняття «дані» практично є синонімом понять «обставини» чи «факти».

Тому у сенсі ч. 1 ст. 72 КАС вживання поняття «інформація» (замість «дані»), яка дозволяє суду визначати наявність чи відсутність певних обставин чи фактів, робить конструкцію норми більш логічною і послідовною.

Це підтверджує також тлумачення поняття «інформація», яке дає спеціальне законодавство. Так ст. 1 Закону України «Про інформацію» визначає таке: «інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді»; одночасно у відповідності до ст. 200 ЦК України «Інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді».

Роль доказів у адміністративному судочинстві

Як відомо для захисту особи від порушень із боку органів державної влади та місцевого самоврядування законодавством України передбачено **можливість звернення** до адміністративних судів. Також ч. 4 ст. 125 Конституції України встановлено, що з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють **адміністративні суди**.

Слід мати на увазі, що при розв'язанні публічно-правового спору, який виникає між сторонами, що заздалегідь перебувають у нерівних можливостях до початку процесу, значне місце посідають докази, зібрані у визначеному законом порядку, та процес доказування.

Хоча інститут доказів і доказування є невід'ємним складником внутрішньої системи будь-якої процесуальної галузі права, оскільки регламентує суспільні відносини, що опосередковують порядок установлення наявності або відсутності обставин, які мають значення для розв'язання справи. За допомогою цього інституту забезпечується стадійність доказової діяльності, а також відповідність процесуальної форми доказів установленим у законі вимогам.

Правовий інститут доказів і доказування в адміністративному процесі закріплений главою 5 КАС України та іншими нормами цього Кодексу.

Виходячи із законодавчого (процесуального) визначення поняття доказів та поглядів правників-процесуалістів (про що викладено у

попередньому матеріалі) можна визначити певні загальні ознаки, що притаманні доказам у адміністративному судочинстві:

1. Будь-яка інформація про фактичні дані.

За приписами ст. 72 КАСУ, доказами в адміністративному судочинстві є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Фактичні дані є ні чим іншим, як відомостями про факт, тобто це інформація, за допомогою якої можна пізнати (з'ясувати) сам факт.

Відомості про факт (інформація) подається до суду для аналізу адміністративним судом такої інформації про певні події, дії або стан (юридичні обставини), і цю функцію здійснюють суб'єкти, які беруть участь у розгляді справи. На підставі цієї інформації в суді складається уявлення про правовідносини, які стали перед умовою звернення до суду.

Інформація може мати правдоподібний і явно неправдивий характер. Таким чином, співвідношення факту і відомостей про факт розкривається у такий спосіб:

факт – це явище об'єктивної соціальної дійсності. Факти існують незалежно від того, чи знають про них особи, що здійснюють судовий розгляд;

відомості про факт – це інформація, за допомогою якої ми можемо пізнати факт. Завдяки істинній інформації можливість пізнання факту стає дійсністю, помилкова інформація перешкоджає реалізації цього.

2. Засоби (джерела) доказування.

Засоби доказування є **зовнішнім вираженням доказів**. Відповідно до ст. 72 КАСУ, засобами доказування (джерелами доказів) в адміністративному процесі можуть бути:

пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників (ст. 93 КАСУ);

показання свідків (ст. 91 КАСУ);

письмові докази (ст. 94 КАСУ);

речові докази (ст. 96 КАСУ);

електронні докази (ст. 99 КАСУ);

висновки експертів (ст. 101 КАСУ).

Фактично самим доказом є власне **зміст** пояснень сторін, третіх осіб, їхніх представників (незалежно від того, допитані вони як свідки чи ні), показань свідків, письмових доказів, речових доказів,

висновків експертів, тобто **інформація про обставини, що міститься в них і має значення для вирішення справи.**

3. Визначений законом порядок встановлення та дослідження фактичних даних.

Нормативне визначення доказів в адміністративному судочинстві не виділяє такої ознаки, як додержання вимог процесуальної форми отримання, дослідження та оцінки засобів доказування. Лише ч. 4 ст. 77 КАСУ передбачає, що докази суду надають особи, які беруть участь у справі. Суд може запропонувати надати додаткові докази або витребувати додаткові докази за клопотанням осіб, які беруть участь в справі, та збирати докази з власної ініціативи, крім випадків, визначених цим Кодексом.

Ст.ст. 79, 80 КАСУ визначають процесуальний порядок подання та витребування доказів.

Ст. 90 КАСУ визначає порядок оцінки доказів судом.

2. ДЖЕРЕЛА ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Загальні питання

Джерела доказів в адміністративному процесі суттєво не відрізняються від тих, що прийняті у цивільному чи кримінальному процесі. Тому теорія доказів в адміністративному процесі, її основні положення певною мірою можуть бути запозичені із загальної теорії доказів з урахуванням, звісно, особливостей адміністративних проваджень.

Наразі такими **джерелами вважаються:**

пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників (ст. 93 КАСУ);

показання свідків (ст. 91 КАСУ);

письмові докази (ст. 94 КАСУ);

речові докази (ст. 96 КАСУ);

електронні докази (ст. 99 КАСУ);

висновки експертів (ст. 101 КАСУ).

Не є джерелом доказів:

висновок експерта в галузі права (ст.ст. 112, 113 КАСУ);

визнання стороною адміністративної справи обставин, на які посилається інша сторона (ч. 1, 2 ст. 78 КАСУ).

Пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників

Сторони, треті особи та їхні представники за їх згодою, в тому числі за власною ініціативою, якщо інше не встановлено цим Кодексом, можуть бути допитані як свідки про відомі їм обставини, що мають значення для справи (ст. 93 КАСУ).

Також сторони, треті особи, їхні представники у своїх заявах до суду можуть здійснити визнання в суді обставин, якими друга сторона обґрунтовує свої вимоги або заперечення. Такі визнання не будуть мати для суду обов'язкової сили, якщо суд має сумнів щодо достовірності цих обставин та добровільності їх визнання (ч. 1 ст. 78 КАСУ). Також ці особи можуть за певних обставин відмовитися від визнання обставин, така відмова приймається судом, якщо сторона, яка відмовляється, доведе, що вона визнала ці обставини внаслідок помилки, що має істотне значення, обману, насильства, погрози, тяжкої обставини або обставини, визнаної у результаті зловмисної домовленості її представника з іншою стороною. В такому разі обставини доводяться у загальному порядку (ч. 2 ст. 78 КАСУ).

Показання свідків

Показання свідків – це повідомлення про відомі їм обставини, які мають значення для справи (ст. 91 КАС України).

Якщо показання свідка ґрунтуються на повідомленнях інших осіб, то ці особи також допитуються як свідки. За відсутності можливості допитати особу, яка надала первинне повідомлення, показання з чужих слів не може бути допустимим доказом факту чи обставин, на доведення яких вони надані, якщо показання не підтверджується іншими доказами, визнаними допустимими згідно з правилами цього Кодексу.

Не є доказом показання свідка, який не може назвати джерела своєї обізнаності.

Залучення свідків до участі в адміністративній справі здійснюється у порядку ст. 93 КАСУ шляхом їх виклику.

Виклик свідка здійснюється **за заявою учасника справи**.

У заяві про виклик свідка зазначаються його ім'я, місце проживання (перебування) або місце роботи, обставини, які він може підтвердити.

Заява про виклик свідка має бути подана до або під час підготовчого судового засідання, а якщо справа розглядається в

порядку спрощеного позовного провадження – до початку першого судового засідання у справі.

В ухвалі про відкриття провадження у справі або в іншій ухвалі, якою суд вирішує питання про виклик свідка, **суд попереджає свідка про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве показання чи відмову від давання показань на вимогу суду.**

Тобто, в адміністративно-процесуальному законодавстві також чітко передбачений процесуальний порядок їх виклику та допиту, закріплена можливість притягнення до юридичної відповідальності за відмову від давання показань на вимогу адміністративного суду (ст. ст. 65–67, 91, 92 КАСУ).

Письмові докази

Письмові докази (ст. 94 КАСУ) – це документи, окрім електронних, акти управління, листи, телеграми, адміністративні договори (угоди), будь-які інші письмові записи, що містять відомості про обставини, які мають значення для справи. До письмових доказів належать також звіти, інформація у вигляді слів, цифр, креслень, схем місця події, планів забудови населених пунктів, будинків, розміщення межових знаків та інш.

Документ – це результат відображення фактів, подій явищ об'єктивної дійсності і розумової діяльності людини. Якщо доданий до справи документ викликає сумнів або є фальшивим, то особа, яка бере участь у справі, може просити суд (посадову особу) виключити його з числа доказів і вирішити справу на підставі інших доказів або вимагати проведення експертизи.

Спеціальний процесуальний порядок подання, витребування, огляду, зберігання, дослідження та повернення письмових доказів передбачений у ст. ст. 79–81, 95, 217, 218 КАСУ.

За загальним правилом письмові докази подаються в оригіналі або в належним чином засвідченій копії, якщо інше не визначено КАСУ.

Слід звернути увагу, що чинний КАСУ дозволяє учасникам адміністративної справи подавати письмові докази в **електронних копіях**, які мають бути посвідчені електронним підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до закону. При цьому такий учасник справи зобов'язаний підтвердити наявність у

нього або іншої особи оригіналу письмового доказу своїм підписом із зазначенням дати такого засвідчення.

Якщо у процесі розгляду адміністративної справи було подано копію (електронну копію) письмового доказу, адміністративний суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал письмового доказу. При цьому якщо оригінал письмового доказу не буде поданий, а учасник справи або суд поставить під сумнів відповідність поданої копії (електронної копії) оригіналу, то такий доказ **не буде братися судом до уваги**.

Документи, отримані за допомогою факсимільного чи інших аналогічних засобів зв'язку, приймаються адміністративним судом до розгляду як письмові докази у випадках і в порядку, які встановлені законом або договором.

Окрему увагу звертаємо на те, що **іноземний офіційний документ**, який підлягає дипломатичній або консульській легалізації, може бути письмовим доказом, якщо він був легалізований у встановленому порядку. При цьому іноземні офіційні документи визнаються письмовими доказами без їх легалізації лише у випадках, визначених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Речові докази

Речовими доказами – це реальні розуміти предмети матеріального світу (речі), які своїм існуванням, своїми якостями, властивостями, місцезнаходженням, іншими ознаками дають змогу встановити обставини, що мають значення для адміністративної справи.

Основною відмінністю між речовими доказами та письмовими є **форма вираження ними доказової інформації**:

письмовий доказ її виражає через зміст;

речовий доказ виражає її через матеріальні властивості предмета (речі).

Особливості зберігання та повернення речових доказів визначені у ст. ст. 97, 98 КАСУ. Так, речові докази до набрання рішенням суду законної сили повинні зберігатися в матеріалах адміністративної справи або за окремим описом здаватися до камери схову речових доказів суду.

Якщо певні речові докази не можуть бути доставлені до суду (наприклад, у зв'язку з їх великими габаритами, неможливістю

переміщення у просторі), то вони повинні зберігатися за місцем їх знаходження. Зазначені докази обов'язково мають бути докладно описані та опечатані у протоколі і за необхідності та можливості сфотографовані або зафіксовані у відеозапису або в інший подібний спосіб. При цьому протоколи огляду та зображення речового доказу мають бути додані до матеріалів справи.

Відповідно до ч. 3 ст. 97 КАСУ адміністративний суд має вживати заходів для забезпечення зберігання речових доказів у незмінному стані, тобто у такому стані, в якому вони були передані до суду.

Окремо регулюється повернення речових доказів. Відповідно до ч. 1 ст. 98 КАСУ вони повертаються особам, від яких вони були одержані, лише після набрання судовим рішенням законної сили.

За приписами цієї ж статті також передбачена процесуальна можливість повернення речових доказів особам, від яких вони були одержані, після набрання судовим рішенням законної сили **за таких умов:**

- ці особи заявили відповідне клопотання;
- докази вже оглянуті та досліджені судом;
- повернення доказів не може завдати шкоди розгляду адміністративної справи.

У приписах ст. ст. 81, 82, 97, 98, 219 КАСУ детально викладені особливості здійснення процесуальних дій, які стосуються огляду речових доказів, що швидко псуються, а також зберігання, повернення та дослідження речових доказів.

Електронні докази

Електронними доказами є **інформація в електронній (цифровій) формі** (ст. 99 КАСУ), що містить дані про обставини, що мають значення для адміністративної справи, зокрема електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі і в мережі Інтернет).

Таким чином електронним доказам притаманні такі **специфічні ознаки**:

відсутність матеріальної форми існування електронної інформації;

необхідність використання спеціальних програмно-технічних засобів для дослідження електронних доказів;

специфічний процес створення та зберігання інформації;

відсутність електронних копій електронних доказів.

Електронні докази **мають подаватися до суду**:

в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги»;

в паперових копіях, посвідчених в порядку, визначеному законом.

За загальним правилом оригінали або копії електронних доказів зберігаються в адміністративному суді в матеріалах справи.

Проте за заявою особи, яка надала суду оригінал електронного доказу на матеріальному носії, суд може повернути такий матеріальний носій, на якому міститься оригінал доказу, цій особі після дослідження вказаного електронного доказу, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи, а також після набрання судовим рішенням законної сили.

Водночас у матеріалах справи залишається засвідчена суддею копія електронного доказу або витяг з нього.

Особливості подання, зберігання, дослідження та повернення електронних доказів роз'яснені у нормах ст. ст. 99, 100, 219, 220 КАСУ.

Висновок експерта

Висновок експерта є самостійним джерелом доказів, за допомогою якого експерт повідомляє адміністративному суду фактичні дані, встановлені ним на підставі спеціальних знань у процесі проведення експертного дослідження відповідно до завдання, сформульованого в ухвалі про призначення експертизи.

Звертаємо увагу, що висновок експерта **для суду не має заздалегідь встановленої сили** і оцінюється судом разом із іншими доказами за правилами, встановленими адміністративно-процесуальним законодавством.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ДОКАЗОВЕ ПРАВО ЯК ІНСТИТУЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА.....	5
1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ.....	5
ДОКАЗИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ	7
1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ.....	7
Поняття доказів в адміністративному судочинстві	7
Роль доказів у адміністративному судочинстві	9
2. ДЖЕРЕЛА ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	11
Загальні питання	11
Пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників	12
Показання свідків.....	12
Письмові докази.....	13
Речові докази	14
Електронні докази.....	15
Висновок експерта	16
3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗІВ	18
Загальні питання	18
Способи забезпечення доказів	19
Процесуальна форма забезпечення доказів.....	21
4. ВИТРЕБУВАННЯ ДОКАЗІВ.....	23
Загальні питання	23
Проблема співвідношення витребування та забезпечення доказів	24
Процесуальна форма витребування доказів	27
ДОКАЗУВАННЯ У АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ	29
1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ.....	29
2. ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ.....	29
3. ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКАЗІВ І ЇХ ОЦІНКА В ПРОЦЕСІ ДОКУЗУВАННЯ	31
Загальні питання	31
Внутрішнє переконання суду в процесі доказування.	
Стандарти доказування	33

Належність, допустимість, достовірність, достатність доказів в процесі доказування	36
4. ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	
Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі.....	39
Презумпція винуватості суб'єкта владних повноважень.....	42
ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЩОДО ДОКАЗІВ ТА ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ	45
Правова позиція Верховного Суду щодо стандартів доказування.	45
Правова позиція Верховного Суду щодо форми подання письмових процесуальних документів, зокрема письмових доказів.	59
Правова позиція Верховного Суду щодо встановлення фактичних обставин справи та обґрунтованості судового рішення.	72
Правова позиція Верховного Суду щодо законності і обґрунтованості судового рішення.	82
Правова позиція Великої Палати Верховного Суду щодо оцінки доказів і обставин справи на стадії відкриття провадження в адміністративній справі.	98
Правова позиція Верховного Суду щодо пояснення осіб, які надані при розгляді справи про адміністративне правопорушення і не є беззаперечним доказом його вчинення.	109
Правова позиція Великої Палати Верховного Суду щодо забезпечення доказів в адміністративній справі.	117
Правова позиція Верховного Суду про правомірність посилання на технічний засіб, яким здійснено фото або відеозапис у постанові по справі про адміністративне правопорушення, в якості доказу у адміністративній справі.	126
Правова позиція Верховного Суду щодо достатності визнання вини у порушенні ПДР для притягнення особи до адміністративної відповідальності.	137
Правова позиція Верховного Суду щодо електронних копій письмових документів (доказів).....	149

Правова позиція Верховного Суду щодо офіційного встановлення обставин справи в адміністративному судочинстві.....	162
Правова позиція Верховного Суду щодо офіційного встановлення усіх обставин адміністративної справи.....	174
Правова позиція Верховного Суду щодо презумпції вини суб'єкта владних повноважень.....	189
Правова позиція Верховного Суду щодо допиту свідка у адміністративному процесі.....	226
Правова позиція Верховного Суду щодо доказового значення висновків судової експертизи для оцінки розміру шкоди, заподіяної особі протиправним рішенням суб'єкта владних повноважень.....	234
Правова позиція Верховного Суду щодо оскарження висновків ВЛК.....	265
Правова позиція Верховного Суду щодо оскарження висновків ВЛК.....	283
Правова позиція Верховного Суду щодо оцінки письмових доказів.....	299
КОДЕКС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ (Витяг).....	323
ВИКОРИСТАНА ТА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	361

УКЛАДАЧІ:

Гудима Віталій Валерійович — кандидат юридичних наук, співробітник Служби безпеки України;

Дрофич Юлія Володимирівна — кандидат юридичних наук, доцент кафедри права, Університет імені Альфреда Нобеля;

Іванов Ігор Євгенійович — кандидат юридичних наук, кандидат технічних наук, керівник Асоціації Запоріжоблавтотранс;

Козяр Роман Якович – кандидат юридичних наук, співробітник Служби безпеки України;

Копотун Ігор Миколайович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням Донецького державного університету внутрішніх справ;

Макарова Тетяна Петрівна — адвокат, Національна асоціація адвокатів України;

Микитюк Микола Андрійович — доктор юридичних наук, професор, професор спеціальної кафедри №1 Інституту Управління державної охорони України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Пасіка Сергій Петрович — кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Військового інституту, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Петков Валерій Петрович — доктор юридичних наук, професора, заслужений юрист України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням, Донецький державний університету внутрішніх справ;

Скриньковський Руслан Миколайович — кандидат економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємств та інформаційних технологій, Львівський університет бізнесу та права;

Хилько Любов Іванівна — старший викладач Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, голова Кіровоградського окружного адміністративного суду;

Хмиз Мар'яна Василівна — доктор філософії в галузі права, доцент, доцент кафедри економіко-правових дисциплін, Львівський університет бізнесу та права;

Ховпун Олексій Сергійович — доктор юридичних наук, доцент, проректор з навчально-наукової та виховної роботи, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв;

Шамрай Богдан Миколайович — кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, помічник командувача, начальник юридичного управління Командування Сухопутних військ Збройних Сил України.

НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ:

- ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ІНСТИТУТУ ДОКАЗІВ
- ВИДИ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ
- ОСОБЛИВОСТІ ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ
- ПОРІВНЯННЯ З ІНШИМИ ВИДАМИ СУДОЧИНСТВА
- АКТУАЛЬНА СУДОВА ПРАКТИКА

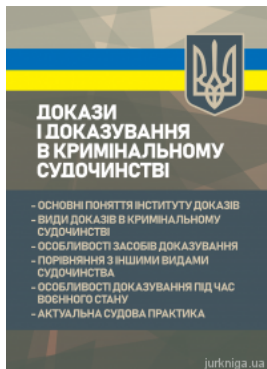
Оригінал-макет підготовлено
ТОВ Видавничий дім «Професіонал»

Підписано до друку 12.01.2024. Формат 60x84 1/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 22,95.

ТОВ «Видавничий дім «Професіонал»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 1533

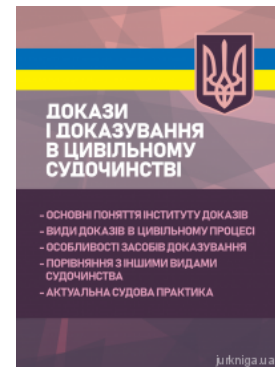
Книги, які можуть вас зацікавити

Докази і доказування в кримінальному судочинстві: основні поняття інституту доказів, види доказів в кримінальному судочинстві, особливості засобів...

Захист прав людини адміністративно-правовими засобами. Законодавство. Судова практика. Зразки документів

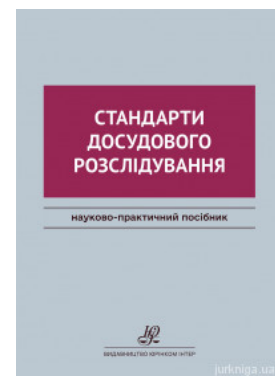
Докази і доказування в цивільному судочинстві: основні поняття інституту доказів, види доказів в цивільному процесі, особливості засобів...

Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України

Правова позиція захисника у виграних кримінальних процесах. Том 1

Стандарти досудового розслідування

Перейти до галузі права
Адміністративне право

[Перейти на сайт →](#)